

ÖDEMiŞ TİCARET ODASI

RUSYA FEDERASYONU

ÜLKE RAPORU

ULUSLARARASI İLİŞKİLER
MÜDÜRLÜĞÜ

EKİM 2017

TEMEL BİLGİLER

Ülke Adı	: Rusya Federasyonu
Yüzölçümü	: 17,098,242 km ²
Yönetim Biçimi	: Yarı Başkanlık Sistemine Sahip Federasyon
Devlet Başkanı	: Vladimir Putin (Mayıs 2012'den bu yana. Öncesinde de 1999-2000 Başbakanlık, 2000-2008 Başkanlık, 2008-2012 Başbakanlık)
Başbakan	: Dmitri Medvedev (Mayıs 2012'den bu yana)
Bağımsızlık Tarihi	:1991 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulmuştur ve SSCB'nin ardılı kabul edilmektedir.
Başkent	: Moskova (12,2 milyon)
Başlıca Şehirler	: St. Petersburg (4,9 milyon), Novosibirsk (1,4 milyon), Nizhny Novgorod (1,3 milyon), Yekaterinburg (1,3 milyon)
Dil	: Rusça resmi dil (%85,7), Tatarca (%3,2) , Çeçence (%1)
Din	: Hristiyan (%73), Ateist (%16), Müslüman (%10), Yahudi (%0.1)

DEMOGRAFİK VERİLER

Nüfus:	: 142,355,415 (2016 tahmini)
Nüfus Artış Oranı	: -%0.06 (2016 tahmini)
Nüfus Yapısı	

0-14 yaş	% 16.9
15-65 yaş	% 69
65 yaş ve üstü	% 13.9

DİPLOMATİK TEMSİLCİLER

T.C. Moskova Büyükelçisi	: Hüseyin Dirioz
Rusya Ankara Büyükelçisi	: Aleksey Yerhov (Göreve atanmış ancak henüz göreve başlamamıştır.)
Rusya İstanbul Başkonsolosu	: Andrey Podelyshev
Rusya Trabzon Başkonsolosu	: Dmitry Talanov
Rusya Antalya Başkonsolosu	: Oleg Rogoza
Rusya İzmir Fahri Konsolosu	: Rıza Eray Gürler

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

Para Birimi	: Rus rublesi
GSYİH	: 1.283 Trilyon Dolar
Reel Ekonomik Büyüme	: % -0.6 (2016 tahmini)
Enflasyon Oranı	: % 5,8 (2016 tahmini)
Kişi Başına Düşen Milli Gelir	: 8.748 Dolar (2015)
İşgücü	: 76,9 Milyon (2016 tahmini)
İşsizlik Oranı	: % 5,3 (2016 tahmini)

RUSYA FEDERASYONU'NUN DIŞ TİCARETİ (2015 yılı verileri)

İhracat	: 285.5 Milyar Dolar
Başlıca İhracat Ürünleri	: Petrol ve petrol ürünleri, Doğal gaz, Metal, Ahşap ürünleri, Kimyevi maddeler
Başlıca İhracat Yaptığı Ülkeler	: Hollanda (%11.9), Çin (%8.3), Almanya (%7.4), İtalya (%6.5), Türkiye (%5.6), Belarus (%4.4), Japonya (%4.2)
İthalat	: 182.3 Milyar Dolar
Başlıca İthalat Ürünleri	: Makine, araç, ilaç ürünleri, plastik, yarı mamul ürünler, et, meyveler ve fındık, optik ve tıbbi aletler, demir, çelik
Başlıca İthalat Yaptığı Ülkeler	: Çin (%19.2), Almanya (%11.2), ABD (%6.4), Belarus (%4.8), İtalya (%4.6)

Kaynak: CIA World Fact Book, Dünya Bankası

RUSYA FEDERASYONU'NUN GENEL EKONOMİK DURUMU

Rusya Federasyonu, büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip dünyadaki belli başlı ülkelerden biri konumundadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana merkezi planlı bir ekonomiden piyasaya dayalı bir sisteme doğru ilerleyerek önemli değişiklikler geçirmiştir. Son yıllarda ekonomik büyüme ve reformların gerilemesine rağmen RF, dünyanın önde gelen petrol ve doğal gaz üreticilerinden biri olmaya devam etmekte olup, aynı zamanda da çelik ve alüminyum gibi metallerin en iyi ihracatçısıdır.

Rusya'nın sahip olduğu zengin doğal kaynak rezervleri ülke için büyük bir şans olmakla beraber ülke ekonomisi açısından bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Son 10 yıllık süreçte yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatları ve elverişli ticaret hadlerinin ülkenin son yıllarda sağladığı güçlü büyümenin itici gücü olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan bilimsel çalışmalar uzun vadeli büyüme ve ekonomideki doğal kaynaklara bağımlılık arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkenin geniş yüzölçümü emek, doğal kaynaklar ve iş merkezleri arasında büyük mesafelere neden olduğu için ekonomik olarak bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ülkedeki nehirlerin çoğunluğu doğu-batı yönünde değil, kuzey-güney yönünde akmaktadır. Bu nedenle denize ulaşım çok zordur. Bu nedenlerle ülkedeki taşımacılık maliyetleri uluslararası ortalama maliyetlerin yaklaşık 3 katı kadar yüksektir.

Merkezi planlama ve sahip olduğu zengin kaynaklar nedeni ile Rusya'da sanayi sektörü ağır sanayi yönünde gelişmiştir. Yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sınıai üretimin %35'ten fazlasını oluşturmaktadır. Elektrik ve gıda üretiminin sınıai üretimdeki payının yaklaşık %25 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ileri teknoloji ve tüketim malları üretiminin Rus ekonomisinde çok küçük bir payı olduğu ortaya çıkmaktadır. Tekstil sektörünü de kapsayan hafif sanayinin de sınıai üretimdeki payı çok cüzi düzeydedir.

Ekonomi büyük ölçekli sınai işletmelerin hakimiyetindedir. KOBİ'lerin GSYİH'dan aldıkları pay, yalnızca %10-15 civarındadır. Bu oran, genellikle gelişmiş pazar ekonomilerinde ve geçiş ekonomilerinde %50 civarında veya daha da üzerindedir. Küçük ölçekli işletmelerin ekonomide yeterince rol alamamasının en önemli nedenlerinden biri yoğun vergi uygulamaları ve karmaşık hukuki düzenlemelerdir.

Sanayi Moskova, St. Petersburg, Yekaterinburg ve Nizhny Novgorod kentlerinde yoğunlaşmıştır. Bu büyük kentler geçiş sürecini (merkezi planlı bir ekonomiden piyasaya dayalı bir sisteme geçiş) diğer kentlere göre daha iyi yönetmiş, üretimde çeşitlilik sağlamıştır. Tomsk ve Novosibirsk gibi daha küçük kentler Sovyet rejimi tarafından yaratılan sanayi merkezleridir. Sibiryaya ve ülkenin en doğusundaki bölgeler hala sanayileşmemiş durumdadır. Bu bölgeler ham madde ve enerji üssü konumundadır. Sovyet planlamacıların ölçek ekonomisinin faydalarından yararlanmak üzere yürüttükleri politikalar neticesinde bir büyük işletme ya da bir grup işletme belirli bir kentin ya da bölgenin tüm yerel ekonomisinin temelini oluşturmuştur. Bu durum, işsizlik yardım programlarının da bulunmaması ile birlikte iflas eden işletmelerin kapatılmasını güç bir siyasi karar haline getirmiştir. *Kaynak: CIA World Fact Book, T.C. Ekonomi Bakanlığı*

RUSYA PAZARININ FIRSAT VE ZORLUKLARI

Fırsatlar

1999-2008 yılları arasında ülkede kaydedilen ekonomik gelişme, tüketim harcamalarının ve tüketim mallarına dönük talep artış hızının büyümesini sağlamıştır. Tüketim harcamalarının artmasının ardındaki en önemli faktörlerden biri başta Moskova ve St. Petersburg kentlerinde olmak üzere orta sınıfın giderek genişlemesi olmuştur.

Orta vadede ülkede tüketim malları ile ilgili sektörlerin büyümeye devam edeceği öngörülmektedir. Gelirlerdeki ve kredi kullanımındaki beklenen artışın talebi olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Ülkede hane halkı tüketim harcamalarının GSYİH'ya oranı % 50'dir. Bu oran OECD ülkelerinde ise ortalama % 60'tır. Bu veriler ülkede özel tüketim bakımından hala kayda değer artış olanağı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tüketiciler Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından başlangıçta düşük fiyatlı ve düşük kaliteli dayanıklı tüketim mallarına yönelmiştir. Ancak 1998 yılından sonra gelirlerdeki artışlarla beraber tüketicilerin harcama davranışları da değişmiş, tüketiciler daha yüksek kaliteli ürünlere yönelmiştir.

Rusya'daki tüketici davranışları, dünyanın herhangi bir ülkesinde yaşayan tüketicinin davranış kalıplarından genel olarak bir farklılık göstermemektedir. Bireysel davranış dikkate alındığında, gelire göre tasarruf eğilimi yüksek olmayıp, tüketim eğilimi yüksektir. Rusya için yeni olan, reklamların tüketici üzerindeki etkisinin yüksek olmasıdır. Tanıtım ve reklam tüketici tercihlerini değiştirebilmektedir. Promosyon, satışlar üzerinde etkili olabilmektedir. Rus tüketicisinin öncelikle dikkate aldığı unsurlar, fiyat ve kalitedir. Tüketim mallarına olan talep ise yüksektir.

Rusya Federasyonu'nun ithalatında tüketim mallarının ağırlığı devam ettiği sürece ülkemiz menşeli tüketim mallarına bu pazarda ihtiyaç duyulması beklenilmektedir. Ülkemiz menşeli ürünler Rusya

pazarında fiyat ve kalite olarak rakiplerine göre avantajlı konumda bulunmaktadır. Ülkemizin coğrafi konumu da diğer ülkelerle rekabet açısından, ülkemizi avantajlı duruma getirmektedir.

Moskova, St. Petersburg gibi büyük kentlerde artan harcanabilir gelir ve bölgelerin önemli kentlerindeki büyüme tüketim malları ihracatı bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle otomotiv ve otomotiv yan sanayi, bilgisayar donanım ve yazılımları, kozmetik ve kişisel bakım ürünleri, inşaat malzemeleri, ev tekstili, iş ve maden makineleri, tıbbi malzeme ve ekipmanlar, ilaç, tekstil ve hazır giyim, deri ve kürklü giyim, ayakkabı, yaş meyve-sebze, gıda sanayi ürünleri gibi sektörlerde potansiyel bulunmaktadır.

Zorluklar

Rusya Federasyonu'nda ticari bağlantıların yapılmasında kişisel görüş, intibalar önemli yer tutmaktadır. Ticari faaliyette bulunan şirketlerin mali durumu ve güvenilirliği konusunda bilgi teminine yönelik bir veri tabanı mevcut değildir. Rusya Federasyonu'nda ticari faaliyette bulunmak için Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıt mecburiyeti yoktur. Rus firmaları Odalarına kayıt olmaksızın faaliyet gösterebilir. Bu nedenle, firma güvenilirliği konusunda büyük firmalar hariç kişisel görüşler önemlidir.

Ticari kontratlarda anlaşmazlıklarda çözüm yolu belirtilmelidir. Ancak, ticari ilişkilerin anlaşmazlıkla sonuçlanması ve yabancı firmanın mahkeme kararı ile haklı bulunması durumunda bile uygulamada takip hukukunun etkin olmaması nedeniyle alacakların tahsili mümkün olamayabilmektedir. Bu nedenle, mal bedelini garanti altına alacak ödeme sistemlerine dış ticarete ağırlık verilmelidir.

Ticari kontratların yapılmasında karşılıklı kişisel ilişkiler önemlidir. Konsinye satış yapan firmalarımızın mal bedellerini tahsilde problemle karşılaştıkları görülmektedir.

Ticari ve mali mevzuatın karmaşık olması nedeniyle problemlerle karşılaşılacağı dikkate alınarak, gerekli konularda danışmanlık hizmeti alınmalıdır.

Rusya Federasyonu'ndaki tüccarlar, yabancı firmaların Rusya Federasyonu'nda temsilcilik veya deposunun olup olmadığı hususuna ağırlık vermekte, küçük ve orta çaplı Rus tüccarlar sermayeleri oranında bu depolardan mal temini yoluna gitmektedirler. Doğrudan ithalat ise bu tür tüccarlarca tercih edilmemektedir. Ülke koşullarına hakim, Rusça-Türkçe çeviri yapan tercüman veya yerel personel kullanılmasında fayda görülmektedir.

Ayrıca, 24 Kasım 2015 tarihinde meydana gelen uçak krizi akabinde Rusya'nın Türkiye'ye karşı uyguladığı ekonomik tedbirler kapsamında bazı tarım ürünlerimize ithalat yasağı koyması, Türk mallarının gümrüklerde olağandışı kontrollere tabi tutulması, Türk vatandaşlarının istihdam edilmelerine kısıtlama koyması, 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren vize muafiyet anlaşmasını tektaraflı olarak askıya alması dış ticaretin daha da daralmasına neden olduğu gibi, Rusya'daki yatırım ve müteahhitlik hizmetlerinde durağanlığa yol açmış ve birçok işadamımız ve iş yerimiz mağdur olmuş, planlanan çeşitli toplantılar, etkinlikler iptal edilmiştir.

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, T.C. Dışişleri Bakanlığı

RUSYA FEDERASYONU İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ İLİŞKİLER

SSCB döneminde de Türkiye'nin önemli bir ticaret ortağı konumunda olan Rusya ile ticari ilişkiler 1991 yılında Birliğin dağılmasından sonra da artarak devam etmiştir. Coğrafi yakınlık, Türkiye-Rusya ticari ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

1998 yılında Rusya'da yaşanan ekonomik kriz sonrasında Türkiye-Rusya dış ticaret hacmi önemli ölçüde daralmış, iki ülke arasındaki ticaret 2000 yılından itibaren yeniden ivme kazanmıştır. Diğer yandan Türkiye-Rusya dış ticaretindeki açık ise 1997 yılından itibaren artarak devam etmiştir. Ticaret açığının en önemli nedeni ülkemizin 2000'li yıllarda enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü Rusya Federasyonu'ndan sağlama konusunda bir tercih yapmasına rağmen, 18.9.1984 tarihinde S.S.C.B ile imzalanan Doğal Gaz Anlaşması çerçevesinde, doğal gaz karşılığında mal ihracı uygulamasının devam ettirilememesidir. Ülkeye ihracatımızın artırılması için potansiyel Türk ihracat ürünlerinin ülkede yoğun tanıtımı ve tutundurma faaliyetleri önem arz etmektedir.

Ülkemizin Rusya Federasyonu ile dış ticaret hacmi küresel mali kriz nedeni ile 2009 yılında % 39 oranında gerilemiştir. Ülkeye ihracatımız % 51, ülkeden ithalatımız ise % 37 oranında düşmüştür.

2010 yılında ülkenin küresel krizin olumsuz etkilerinden çıkmaya başlaması ile birlikte Rusya'ya ihracatımız artmaya başlamıştır. 2010 yılında ülkeye ihracatımızda % 45 artış söz konusudur. Aynı dönemde ithalatımızda ise % 11 oranında artış gözlenmiştir.

2011 yılında ise ülkeye ihracatımız 2010 yılına göre % 29,5 oranında, ülkeden ithalatımız ise % 11 oranında artmıştır. Ülkeye ihracatımız 2012 yılında 2011 yılına göre % 11,5 artarak 6,7 milyar Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkeden ithalatımız ise bir önceki yıla göre % 10,8 artarak 26,6 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır.

2013 yılında ihracatımız 2012 yılına kıyasla % 4,2 artarken, ithalatımız ise % 5,9 oranında daralmıştır. 2013 yılında 18,1 milyar Dolar olarak gerçekleşen dış ticaret açığı bir önceki yıla göre %9,2 azalmıştır. 2014 yılında Rusya'ya ihracatımız ülke ekonomisindeki yavaşlama ve Rublenin değer kaybına bağlı olarak ithalatın daralması nedeni ile % 14,6 oranında düşüş kaydetmiştir.

İki ülke arasında yaşanan 24 Kasım 2015 uçak krizinin ardından her iki ülke de normalleşme sürecinin en hızlı şekilde işlemesi için azami özeni göstermektedir. 2016 Ağustos ayından bu yana süreç başlamış olup Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık seviyesinde görüşmeler gerçekleştirilmiş ve her iki taraf da önemli adımlar atmıştır.

Uçak krizinin ardından ara verilen charter seferlerinin Eylül 2016 itibariyle yeniden başlatılmış olması, Rusya doğalgazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyacak olan "Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi" için Ekim 2016 tarihinde hükümetler arası anlaşma imzalanması ve projenin yeniden yürürlüğe konulması yarım kalan ortak projelere artan bir hızla devam edilmesi adına son derece olumlu gelişmelerdir.

Yine krizin ardından Rusya'daki Türk şirketlere uygulanan kısıtlamaların ve Türk vatandaşlarına uygulanmaya başlayan vizenin kaldırılması konuları da Aralık 2016 tarihinde Başbakanımız Sayın

Binali Yıldırım'ın Rusya Başbakanı Sayın Dimitri Medvedev ile görüşmesi sırasında ele alınan olumlu gelişmelerdir.

2017 yılı içinde ekonomik kısıtlamaların kaldırılmasının ardından ikili ticarete hızlı bir iyileşme sürecine girilmiştir.

TÜRKİYE RUSYA FEDERASYONU ARASI DIŞ TİCARET VERİLERİ (000 \$)				
Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2007	4.726.853	23.508.494	28.235.347	-18.781.641
2008	6.483.003	31.364.476	37.847.479	-24.881.473
2009	3.189.607	19.450.085	22.639.692	-16.260.478
2010	4.628.152	21.600.641	26.228.793	-16.972.489
2011	5.992.633	23.952.914	29.945.547	-17.960.281
2012	6.680.777	26.625.286	33.306.063	-19.944.509
2013	6.964.209	25.064.213	32.028.422	-18.100.004
2014	5.943.014	25.288.597	31.231.611	-19.345.583
2015	3.588.330	20.401.756	23.990.086	-16.813.426
2016	1.732.954	15.162.386	16.895.340	-13.429.432
2017 / 8	1.574.586	12.109.917	13.684.504	-10.535.330

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na İhraç Ettiği Başlıca Ürünler, 2016 yılı verileri (000\$)	
Fasıl adı	İhracat
Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler	256.436
Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	169.253
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	159.006
Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	85.250
Plastikler ve mamulleri	79.949
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	53.112
Demir veya çelikten eşya	47.775

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verilerine Aralık ayı dahil değildir.)

Türkiye'nin Rusya Federasyonu'ndan İthal Ettiği Başlıca Ürünler, 2016 yılı verileri (000\$)	
Fasıl adı	İthalat
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	7.711.849
Demir ve çelik	2.069.699
Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar	630.863
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	584.689
Hububat	551.549
Bakır ve bakırdan eşya	469.545

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verilerine Aralık ayı dahil değildir.)

İZMİR - RUSYA FEDERASYONU ARASI DIŞ TİCARET VERİLERİ (000\$)				
Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2012	253.545	1.197.551	1.451.096	-944.006
2013	324.874	1.208.498	1.533.372	-883.624
2014	334.666	1.142.497	1.477.163	-807.831
2015	197.760	696.771	894.531	-499.011
2016	104.030	623.407	727.437	-519.377

Kaynak: TÜİK

Karşılıklı Yatırımlar

Rusya'daki Türk firmalarının 10 milyar ABD Doları civarında yatırımı bulunduğu tahmin edilmektedir. Türk firmalarının en fazla yatırım yaptığı bölgeler arasında Moskova, Tataristan (Alabuga Serbest Ekonomik Bölgesi), Rostov, Krasnodar, Soçi, Novorossisk, Lipetsk (Serbest Ekonomik Bölge), St. Petersburg öne çıkmaktadır. Uçak hadisesi öncesinde Rusya'da faaliyette bulunan Türk firma sayısı 3.000 civarında iken mevcut ortam nedeniyle bu sayının azaldığı tahmin edilmektedir. Keza, 2015 yılında Rusya'da yerleşik Türk vatandaşlarının sayısı oldukça düşmüştür.

Türkiye'deki Rus yatırımlarının toplam değeri 10 milyar ABD Dolarını aşmıştır (Bu rakama 25 milyar ABD Doları bütçeli Akkuyu Nükleer Santral Projesi dahil değildir). Rus firmalarının ülkemizdeki özelleştirme süreci kapsamında yaptıkları yatırımlara ilaveten Antalya ve civarındaki otellerde ve tatil köylerindeki Rus yatırımlarının 2,5 milyar ABD Doları civarında olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda çok sayıda Rus vatandaşı Türkiye'de gayrimenkul satın almıştır. Rus vatandaşlarınca ülkemizde edinilen gayrimenkul sayısı 8.000 civarındadır. 2015 yılında Rus vatandaşlarının Türk emlak sektörüne yatırımları 300 milyon ABD Dolarına yaklaşmıştır.

Turizm

2014 yılında ülkemizi 4,8 milyon Rus vatandaşı ziyaret etmiştir. Böylece Türkiye Rus vatandaşlarının en çok ziyaret ettiği ülke olmuştur. Rus ekonomisindeki daralmanın etkisiyle 2015 yılında Türkiye'yi ziyaret eden Rus vatandaşlarının sayısı 3,7 milyona gerilemiştir. Türkiye'ye yönelik charter seferlerin ve paket turların yasaklanması, tarifeli seferlerle bireysel ziyaretler mümkün olsa dahi, ülkemize yönelik Rus turist sayısında kayda değer miktarda azalmaya yol açmıştır.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turist sayısı	
Yıllar	Milyon kişi
2010	3,1
2011	3,4
2012	3,6
2013	4,3
2014	4,4
2015	3,6
2016 (11 ay)	0,8

Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'de Faaliyet Gösteren Rus Sermayeli Firmalar

30 Haziran 2017 tarihi itibarıyla Türkiye'de 2093 adet Rus sermayeli firma bulunmaktadır. Bu firmaların 56'sı İzmir'de faaliyet göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Central Intelligence Agency World Factbook (<https://www.cia.gov/library/>)
- Türkiye İstatistik Kurumu (<http://www.tuik.gov.tr/>)
- Ekonomi Bakanlığı (<http://www.ekonomi.gov.tr/>)
- Dünya Bankası (<http://www.worldbank.org/>)
- Dışişleri Bakanlığı (<http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>)